

Asia: VN/28598/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotetusta uudesta yhteiskuntatietoedellytyksestä?

Oikein toteutettuna kansalaisuuskoe voi olla kannatettava. Kiinnitämme seuraavassa huomioita keskeisiin ongelma-kohtiin lakiesityksessä

Kansalaisuuskokeeseen on esitetty kuuluvaksi myös arvot ja asenteet. ”Suomalaisen yhteiskunnan arvot” esitetään itsestäänselvyyttävästi yksiarvoisena, mikä on lähtökohtaisesti ongelmallista. Kun arvoja ei voida yksiselitteisesti määritellä, myös niiden ”testaaminen” on ongelmallista. Miten esimerkiksi laaditaan ennalta arviointikriteerit, joiden mukaan kansalaisuuskokeessa henkilön arvoja ja asenteita arvioidaan ts., pisteytetään? Mikäli arvot ajatellaan operationalisoitavan henkilön yhteiskunnallisiin tietoihin ja valmiuksiin perustuvina väittäminä, jotka perustuvat erilaisissa tilanteissa toimimiseen ts. yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen soveltamiseen, niin arvot ja asenteet on määriteltävä yksityiskohtaisemmin.

Arvoja ja asenteita sisältävissä kohdissa kannattaisi tarkastella muiden pohjoismaiden ja Kanadan vastaavia arvioihin ja asenteisiin liittyviä yhteiskuntatiedollisia kokonaisuuksia, erityisesti siitä näkökulmasta sisältävätkö ne ylipäätään tällaisia osioita ja jos kyllä, miten niiden osaamista arvioidaan?

Pidämme hyvänä mainintaa s. 9 kokonaisuuksien yleissivistyksellisestä hallinnasta.

Sivulla 10 (kohta 7) digitaidot tulee määritellä yksityiskohtaisemmin ja tarkemmin. Mitä niillä tarkoitetaan, missä määrin kokeeseen osallistuvan tulee näitä hallita, miten arvioidaan? Kansalaisuuskokeeseen osallistuvan tulisi voida osoittaa yhteiskunnallisia tietoja ja taitoja eri tavoin;

kaikilla kokeeseen osallistuvilla ei ole esim. taloudellisista syistä mahdollisuutta oman tietokoneen käyttöön ja digitaalisten alustojen hallintaan.

Luku 2.2.3.2 Yhteiskuntaorientaation oppimateriaali vaatii täsmennystä mm. niiltä osin, onko verkkomateriaali saatavilla vain suomen kielellä (ei edes ruotsiksi?) ja miten verkkomateriaali on yhteydessä yhteiskuntatiedollisen kokeen kysymyksiin. Tästä kokeen ja opetuksen yhteydestä esimerkkinä voisi toimia Ylioppilastutkintoasetuksen (612/2019, §5), jossa todetaan kokeiden laatimisesta: Ylioppilastutkintolautakunta laatii ylioppilastutkinnon kokeiden tehtävät lukiokoulutuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (810/2018) mukaisten nuorille tarkoitettuun lukiokoulutuksen oppimäärään kuuluvien kyseisen oppiaineen pakollisten ja valtakunnallisten valinnaisten opintojen oppimäärien mukaan.

Sivuilla 14–15 mainittu monikielisesti kotoutuja-asiakkaalle tarjottava yhteiskuntaosaaminen on kannatettavaa jo aiheen sisällön omaksumisen kannalta.

On keskeisen tärkeää, että mikäli kansalaisuuskoe tarjotaan vain kotimaisilla kielillä, niistä ei saa muodostua piilokielitaitovaatimusta. Toisin sanoen kokeen kielitason on oltava samalla tasolla kuin kansalaisuuteen vaadittava kielitaito.

Millaisia näkemyksiä teillä on kansalaisuuskoejärjestelmän ehdotetusta toteutustavasta?

Sivulla 18 todetaan selvityksessä todetun, että kansalaisuuskokeen toteuttamiseen liittyviä tehtäviä voisi ulkoistaa. Kokeella on viranomaistehtävän luonne ja sillä on potentiaalisesti vakavia seurauksia suorittajalle. Mikäli koe ulkoistetaan, tarjousten on perustuttava vankkaan yhteiskuntatiedon ja testauksen osaamiseen. Kokeen laatijalla on oltava riittävän hyvät edellytykset tuottaa laadukkaita, esitettuja koetehtäviä arviointikriteereineen ja pisteytysohjeineen.

Kansalaistamista varten vaadittava riittävä yhteiskuntatieto voitaisiin myös osoittaa suorittamalla hyväksytysti suomen- tai ruotsinkielinen ylioppilastutkinto. Kevästä 2028 alkaen ylioppilastutkinto on mahdollista suorittaa myös englanniksi, ja siksi lienee paikallaan myös englanninkielisen yhteiskuntatiedollisen kokeen tarjoamista osana kansalaisuuskoetta. Sama huomio koskee myös sivulla 41 olevaa toisen kappaleen alkua, jossa mainita vain suomen- ja ruotsinkielisestä ylioppilastutkinnosta. Kysymyksiä herättää, miksei ammatillisen tutkinnon suorittamista katsota hyväksyttäväksi tavaksi.

Kokeen laatiminen yliopiston toimesta on kannatettava ehdotus (Sivut 31 ja 34). Siitä puuttuu kuitenkin mainita arviointikriteereiden ja koetehtävien pisteytysohjeiden laatimisesta, joka puute ilmenee myös sivun 37 taulukossa 2 ja sivulla 41 taulukossa 4. Taulukkoon tulee lisätä myös arviointikriteereiden ja koetehtävien pisteytysohjeiden laadintaan liittyvä arvio tarvittavista pysyvistä kustannuksista.

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotettujen muutosten vaikutuksista?

Lakimuutoksen taustalla oleva ajatus siitä, että kansalaisuutta hakevalta edellytettäisiin jatkossa tietämystä suomalaisesta yhteiskunnasta, ja joka edellyttäisi perehtymistä keskeisiin ja perustavanlaatuisiin suomalaista yhteiskuntaa koskeviin tietoihin, voidaan pitää perusteltuna. Sen sijaan suomalaisen yhteiskunnan arvopohjaan liittyviä kansalaisuuskokeen osioita tulee tarkastella vielä kriittisesti, sillä sen kautta välittyy ajatus ”oikeista” arvoista, joka ei tee oikeutta suomalaisen yhteiskunnan moniarvoisuutta korostavalle lähtökohdalle. Lisäksi arvojen arviointi on ongelmallista, osin jopa subjektiivista.

Jotta yhteiskuntatiedollista osaamista voidaan rinnastaa tai arvioida, osana lakimuutoksen toimeenpanoa yhteiskunnalliselle osaamiselle (tiedoille ja taidoille) tulee laatia mahdollisimman yhteismitalliset arviointikriteerit. Koska yhteiskuntatiedollinen osaaminen ei liity minkään yksittäiseen tieteenalan, vaan se koostuu useista eri tieteenaloista, on olennaista, että kriteereiden laadinta liitetään johonkin teoreettiseen viitekehykseen (kuten Krathwohlin ja Andersonin taksonomiaan).

Lakiesityksen perustelut pohjaavat osin vinoutuneeseen tutkimuksen tulkintaan. On olemassa evidenssiä myös siitä, että kansalaisuuskokeella voidaan heikentää yhteiskuntaan kiinnittymistä. Toisen sukupolven maahanmuuttajataustaiset, joilla ei ole kansalaisuutta, valikoituvat alemmalle koulutustasolle kuin kansalaiset (Kilpi- Jakonen 2014). Tiukoilla kansalaisuusvaatimuksilla vaikeutetaan myös seuraavan sukupolven integroitumista (Labussière & Vink 2020). Tilaisuudet sosiaalisten suhteiden luomiseen edesauttavat myös esimerkiksi kielen oppimista (Intke-Hernandez 2020). Myös erilaisista yhteiskunnallisista oloista ja taustoista tulevien valmiuksien tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeää, jotta koe ei jo lähtökohtaisesti sulje joitakin ryhmiä pysyvästi kansalaisuuden ulkopuolelle (Oers, 2021).

Tähän voitte kirjoittaa muita mahdollisia näkemyksiänne.

-

Saarinen Taina
Jyväskylän yliopisto Koulutuksen tutkimuslaitos